

Katarzyna Jachimowska
Komunikacyjne aspekty tekstów pisanych
przez osoby z dysfunkcją słuchu
Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, ss. 247

Przedmiot swojej pionierskiej rozprawy tak określa sama autorka:

„Przedmiotem podjętych w niniejszej pracy badań stają się teksty pisane w języku polskim przez wybraną grupę użytkowników [są nimi osoby z dysfunkcją słuchu – B.W.]. Podjęcie badań w tym aspekcie wydało się wyjątkowo interesujące i inspirujące do poszukiwań odpowiedzi na szereg pytań związanych z funkcjonowaniem osób z uszkodzonym słuchem w zmieniającej się (pod wpływem choćby rozwoju mediów) rzeczywistości językowej” (s. 6).

Jak zasadnie twierdzi autorka: „Umiejętność posługiwania się w tym [tzn. osób z dysfunkcją słuchu – B.W.] środowisku za pomocą systemu językowo-migowego czy polskiego języka migowego nie pozwala jednak na pełne uczestnictwo w życiu społecznym, kulturowym i zawodowym. Gwarantuje je dopiero opanowanie języka narodowego” (s. 6). Z przyjęcia całkowicie zasadnego, zwłaszcza w kontekście przedmiotu rozprawy, założenia, że każdy tekst jest intencjonalnym aktem komunikacji językowej, wynika określone podejście do języka, które badaczka tak prezentuje i uzasadnia:

„Dlatego w reprezentowanym w pracy społeczno-kulturowym podejściu do języka odchodzi się od podkreślania znaczenia dla skutecznej komunikacji poprawności gramatycznej i zgodności systemowej tekstów pisanych w języku narodowym. Eksponuje się umiejętności komunikacyjne nadawców – stosowanie zabiegów pozwalających na podejmowanie i rozwijanie interakcji. W społecznym funkcjonowaniu nie jest bowiem ważna wiedza o języku jako systemie znaków, ale znajomość konwencji

i reguł jego użycia w zależności od sytuacji oraz roli społecznej uczestników interakcji. Składa się to na nabywaną i kształtowaną w drodze socjalizacji (wraz z życiowym doświadczeniem) kompetencję komunikacyjną każdego użytkownika języka, w tym także osób z dysfunkcją słuchu” (s. 6).

O wartości rozprawy Katarzyny Jachimowskiej stanowią – w moim przekonaniu – przede wszystkim następujące aspekty i okoliczności:

1) Wybór tematu. Zagadnienie podjęte w rozprawie jest nie tylko atrakcyjne poznawczo, ale także – a może przede wszystkim, jeśli przyjmujemy pogląd o tym, że nauka powinna służyć życiu – doniosłe społecznie. Nie ulega wątpliwości, że rozprawa wypełnia ewidentną lukę w polskiej literaturze naukowej, a jej wyniki będą mogły być wielorako wyzyskiwane w praktyce edukacyjnej i terapeutycznej.

2) Solidna podstawa źródłowo-materiałowa. Składają się na nią teksty pisane w języku narodowym przez osoby z dysfunkcją słuchu za pośrednictwem komputera z dostępem do Internetu, za pośrednictwem telefonu komórkowego z funkcją SMS i za pośrednictwem urządzenia faksującego, w części udostępnione autorce przez łódzki oddział Polskiego Związku Głuchych, w części (niewielkiej) też przez mazowiecki oddział PZG w Warszawie, wreszcie wyekscerpowane przez autorkę ze stron internetowych stowarzyszeń, towarzystw i organizacji zrzeszających osoby z dysfunkcją słuchu oraz fundacji i instytucji działających na rzecz tych osób. Jak deklaruje autorka, „[...] uwzględniono tylko te teksty, których nadawcami są osoby dorosłe, a więc posiadające ukształtowaną w toku wcześniejszej edukacji oraz doświadczeń kompetencję językową i komunikacyjną (zakłada się więc pewien stopień sprawności językowej w zakresie tworzenia i odbioru tekstów w języku narodowym, wystarczający do podjęcia komunikacji w tym języku). Dysfunkcję analizatora słuchowego uwzględniono bez różnicowania na stopień i typ uszkodzenia. Opisowi poddano zatem teksty, których nadawcami są członkowie PZG – osoby z różnym stopniem ubytku słuchu oraz typem uszkodzenia słuchu [...]” (s. 11).

3) Adekwatne do przedmiotu rozprawy i zgromadzonego materiału założenia teoretyczno-metodologiczne i instrumentarium badawcze. Interdyscyplinarna postawa badawcza owocuje wymiernymi korzyściami: „Świadoma interdyscyplinarność i polimetodologiczność badań podjętych w pracy pozwala na korzystanie przy opracowaniu tematu [...] z ustaleń różnych dyscyplin naukowych – psychologii (rozwojowej i społecznej),

pedagogiki (szczególnie surdopedagogiki), interdyscyplinarnej logopedii (w tym surdologopedii) czy nauk medycznych (audiologii) oraz nauki o komunikacji, a także z doświadczeń różnych obszarów badawczych lingwistyki tekstu (tekstologii lingwistycznej) i analiz dyskursu [...]” (s. 17).

„Z tradycji lingwistyki tekstu wyrasta genologia lingwistyczna, której przedmiot badań i opisu oraz ustalenia metodologiczne są niezmiernie istotne dla podjętych w pracy rozważań” (s. 18), gdyż: „Za aparat wyjaśniająco-interpretacyjny w stosunku do badanych zachowań komunikacyjnych posłużyło pojęcie gatunku [...]” (s. 14).

4) Budzące uznanie zaplecze erudycyjne rozprawy. Multidyscyplinarna (z zakresu językoznawstwa, psychologii, pedagogiki, socjologii, antropologii, medioznawstwa, kulturoznawstwa) *Bibliografia* (s. 224–241) obejmuje 334 pozycje, z czego duży odsetek, gdyż 131, to książki, nierzadko wielotomowe (na uwagę zasługuje też 10 pozycji obcojęzycznych, głównie angielskich). Najważniejsze jest jednak to, że ten nader okazały zestaw bibliograficzny bynajmniej nie ma na celu erudycyjnego opisu: gruntowna i krytyczna znajomość rozległej literatury przedmiotu ma w rozprawie charakter wysoce „sfunkcjonalizowany”: jej wyniki, umiejętnie przez autorkę wyzyskane, konstytuują tło i wieloraki kontekst naukowy jej pracy, która dzięki temu zyskuje na głębi i gruntowności.

5) Samoistna wartość informacyjna części teoretycznej (s. 21–72), która stanowi bardzo przydatne dla adeptów wielu dyscyplin humanistycznych najwyższej próby kompendium z zakresu problematyki medycznej, pedagogicznej, logopedycznej i lingwistycznej osób z dysfunkcją słuchu, systemu ich edukacji, kształcenia ich umiejętności czytania i pisania, ich kompetencji komunikacyjnej i wreszcie ich tożsamości społeczno-kulturowej.

6) Gruntowność, wielostronność, wnikliwość i szczegółowość przeprowadzonych w rozprawie analiz i interpretacji. Po cennych (por. wyżej) wstępnych uwagach, informacjach i deklaracjach w kwestii podstaw źródłowo-materiałowych i teoretyczno-metodologicznych monografii, autorka szczegółowo i wyczerpująco opisała i zinterpretowała rodzaje tekstów wyróżnione ze względu na użyte medium: komputer (blogi, ogłoszenia, fora), telefon komórkowy (SMS-y), faks.

7) Wreszcie, jako skutek wyliczonych wyżej walorów, ważne i interesujące wyniki naukowe. Jest ich wiele, zarówno ogólnych, jak i szczegółowych, i niepodobna ich tu wszystkich zaprezentować. Każdy czytelnik książki Katarzyny Jachimowskiej znajdzie zapewne wśród nich takie,

które go szczególnie zainteresują. Jedynie tytułem przykładu przytoczę tu – moim zdaniem – najistotniejsze. Autorka przekonująco dowiodła, że:

– skuteczność komunikacyjna polega na umiejętności wyzyskania, oprócz środków językowych, także różnych zachowań niejęzykowych;

– współcześnie tradycyjne reguły poprawności ustępują wymogom medialnej sprawności komunikacyjnej;

– „Praca przynosi istotną konstatację dotyczącą oceny sprawności komunikacyjnych niesłyszących, które są wystarczające dla efektywnego porozumiewania się, pomimo zaburzeń sprawności językowej tej grupy użytkowników polszczyzny. Teksty pisane przez niesłyszących, usytuowane w kontekście medialnej [...] komunikacji interpersonalnej, analizowane w perspektywie genologicznej, w zdecydowanej większości okazały się komunikatywne. Aktualizowały, w przeważającej większości, wzorce gatunkowe w sposób pozwalający na porozumienie. Znajomość reguł gatunkowych umożliwia wchodzenie w interakcje. Miało to istotne znaczenie dla oceny zachowań komunikacyjnych jako efektywnych” (s. 220);

– „Niewątpliwie do rozwoju umiejętności komunikacyjnych osób z dysfunkcją słuchu przyczynia się korzystanie z nowych mediów, szczególnie z usług oferowanych przez Internet. Z zaprezentowanych analiz wynika, iż lepiej z komunikacją (w tym językową) radzą sobie młodzi niesłyszący, użytkownicy Internetu, niż starsi, zrzeszeni w Polskim Związku Głuchych [...]. Młodszy, obcujący na co dzień z wirtualnymi komentarzami i dyskusjami, chętnie podejmuje interakcje, zwiększając tym samym swoje doświadczenia komunikacyjne, stymulując aktywność językową, wzmacniając zachowania społeczne” (s. 221).

8) I na koniec – walory językowo-stylistyczne rozprawy. Autorka jest dobrą stylistką, włada sprawną, poprawną i precyzyjną odmianą naukową współczesnej polszczyzny, jednocześnie szczęśliwie unikając szablonu z jednej, a pedantyzmu z drugiej strony.

Nowatorską, interesującą i pożyteczną książkę Katarzyny Joachimowskiej można polecić nie tylko językoznawcom. Z pożytkiem ją przestudiują także logopedzi, psychologowie i pedagodzy, zwłaszcza specjalizujący się w opiece nad osobami z dysfunkcją słuchu.

Bogdan Walczak

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jakuba z Paradyża
w Gorzowie Wielkopolskim